

WATERAGENDA DEN HAAG

2016-2020

Voorwoord

Water levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van de stad. Naast veilig en gezond water is het voor zowel de bewoners van Den Haag als de bezoekers van de stad van belang dat het water er aantrekkelijk uitziet en dat we er recreatief gebruik van kunnen maken.

Op het gebied van waterveiligheid en waterkwaliteit hebben we de afgelopen decennia grote stappen gezet. Den Haag heeft het functioneren van het rioolstelsel verbeterd, Delfland heeft door aanleg van grote waterbergingen de waterveiligheid vergroot en samen geven we bij de inrichting van de watergangen meer ruimte aan de natuur.

De laatste jaren is daarbij ook veel aandacht voor de cultuurhistorische waarde van grachten en voor recreatie. Bovendien wordt Den Haag, als grote stad aan zee, met diepe polders in het achterland nadrukkelijk geconfronteerd met de verwachte gevolgen van de klimaatverandering. Alles lijkt op orde, maar we kunnen niet stilzitten en niets doen. We moeten zorgen dat het watersysteem en het stedelijk gebied ook in de toekomst aantrekkelijk, veilig en gezond blijft.

Na een periode waarin de ontwikkelingen in de stad op een lager pitje stonden, neemt nu de economie aantrekt ook de bedrijvigheid weer toe. Met name in en rond het centrum van de stad en langs de kust gaat de komende jaren veel veranderen. De Binckhorst transformeert, de haven in Scheveningen neemt steeds meer een centrale plek in als economische en toeristische motor en op de stad komt een verdichtingsopgave af waarbij steeds meer mensen zullen wonen en werken in hetzelfde gebied.

Het is een uitdaging om het water en de manier waarop we daarmee omgaan voldoende ruimte en aandacht te geven. We beseffen dat we ook op de langere termijn klimaatbestendig moeten blijven. Door de verwachte gevolgen van de klimaatverandering en de daaraan gerelateerde zeespiegelstijging, heviger buien afgewisseld met droogte worden wij als gemeente en waterschap geconfronteerd met nieuwe opgaven.

Naast de grote stedelijke ontwikkelingen, zien we dat individuele Hagenaars zich betrokken voelen bij het water en zien we lokale initiatieven ontstaan. In diverse delen van de stad zijn bijvoorbeeld mensen actief met het helpen schoon houden van het water. Er is steeds meer reuring op het water en bewoners hebben goede ideeën om het water leuker en aantrekkelijker te maken. Ideeën die zij zelf willen helpen verwezenlijken. Daar maken wij dankbaar gebruik van en dit willen we vooral stimuleren.

We zien een verdergaande verstedelijking, een aantrekkende economie en kansen voor de stad door klimaatadaptatie, en een grotere betrokkenheid van inwoners en ondernemers bij het water. Den Haag en Delfland zetten hun samenwerking voort om een goed werkend watersysteem te behouden en kansen tot verbetering te benutten.

Deze wateragenda geeft ons hierbij houvast. Den Haag en Delfland leggen hierin de onderlinge afspraken voor de komende jaren vast en stemmen activiteiten op elkaar af. Tegelijk geven we burgers en bezoekers, bedrijven, andere overheden en maatschappelijke organisaties een indruk van onze plannen om het Haagse water nu en in de toekomst schoon, aantrekkelijk en veilig te houden.

We zetten in op het waar mogelijk verbeteren van de doorstroming in de stad, het versterken van de ecologische structuur en op het recreatief gebruik van water. We pakken de kansen die grote nieuwbouwplannen en ontwikkelingen in de openbare ruimte bieden, maar we zoeken ook door de hele stad naar kleine initiatieven die bijdragen aan een verbeterde leefkwaliteit en een robuuster watersysteem. Vele kleintjes maken één grote. Juist deze schaa sprong is een grote uitdaging en biedt kansen voor de komende jaren.

Boudewijn Revis

Wethouder Binnenstad, Stadsontwikkeling,
Kerngebieden en Buitenruimte

Marcel Houtzager

Hoogheemraad, gebiedsportefeuillehouder
Haaglanden

Gemeente Den Haag

Hoogheemraadschap van Delfland

1. Een wateragenda

Den Haag en Delfland werken al jaren samen binnen het waterbeheer. Het eerste Waterplan was in 1998 de aanzet voor deze samenwerking. Verschillende ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving, ambitieniveau en klimaat hebben in de loop der tijd gevraagd om een aanscherping van de oorspronkelijke beleidsdoelstellingen. De Wateragenda is het instrument waarmee Delfland en Den Haag sinds 2012 de samenwerking regelen. Hierin worden heldere afspraken gemaakt over het omgaan met water in en om de stad. Met deze actualisatie van de Wateragenda pakken Den Haag en Delfland de wateropgaven integraal op in samenhang met ruimtelijke ontwikkelingen, economie, recreatie en cultuurhistorie.

Verdeling van verantwoordelijkheden

Delfland en Den Haag hebben ieder een duidelijke eigen verantwoordelijkheid in het waterbeheer. Om aan hun individuele verantwoordelijkheden invulling te geven stellen Den Haag en Delfland ieder eigen plannen op.

Delfland is verantwoordelijk voor het peilbeheer (het afvoeren van water en het op niveau houden van het waterpeil in de sloten) en voor beheer en onderhoud van dijken, waterkeringen en sloten. Daarbij bewaakt Delfland ook de waterkwaliteit en verzorgt voor de hele regio de zuivering van het afvalwater. De doelen hiervoor zijn op verschillende niveaus vastgelegd. Het hoogheemraadschap concretiseert deze doelen via het Waterbeheerplan 2016-2021 voor het gehele beheersgebied van Delfland. Dit is uitgewerkt in onderliggende programma's en inhoudelijke beleidsnota's. De gemeente steunt Delfland bij het nastreven van die doelen en het treffen van maatregelen.

De gemeente draagt zorg voor de riolering en onderhoudt de walkanten en de oevers. Belangrijke gemeentelijke plannen die de basis vormen voor de wateragenda zijn de visie Toekomstbestendig Haags Water!, het Gemeentelijk Rioleringsplan, Den Haag Klimaatbestendig, de Nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones en de Nota Binnenwater.

Gedeelde verantwoordelijkheid

Delfland en Den Haag delen een verantwoordelijkheid in het dagelijks beheer en onderhoud van watergangen. Delfland voor de grotere grachten en vaarten met een primaire waterafvoerende taak, Den Haag voor het overige water. Ieder voor zich hebben we ook ecologische doelstellingen en daarbij is duidelijk dat de ecologie op het droge nooit volledig los kan worden gezien van de natte ecologie. Groen en blauw zijn sterk verweven. Waar de verantwoordelijkheden bij elkaar komen worden gezamenlijke plannen opgesteld. Samen zijn acties opgepakt in de Bestuursovereenkomst Schoon en gezond water Delfland 2015-2021 ('waterkwaliteit') en het Netwerk Afvalwaterketen Delfland ('afvalwater/rioleringszorg').

Een ander voorbeeld van de goede samenwerking in de afgelopen jaren is de gezamenlijke visie Toekomstbestendig Haags Water ('waterkwantiteit') (RIS 149032), waarin bepaald is hoe de stad klimaatbestendig en waterrobuust kan blijven. Bovendien is er het instrument watertoets, dat ervoor zorgt dat water bij ruimtelijke plannen een duidelijke plek krijgt. Dit instrument blijft in ontwikkeling met de nieuwe Omgevingswet die is voorzien voor 2018.

Er zijn op gemeentelijk niveau bovendien verschillende beleidskaders verschenen die een relatie hebben met duurzaam waterbeheer, zoals de nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones en Den Haag Klimaatbestendig. Den Haag en Delfland komen elkaar ook tegen in samenwerkingsverbanden met anderen, zoals bij de Watertafel, het Netwerk Waternatuur, de Community of Practise Klimaatadaptatie en de City Deal Klimaatadaptatie. Samenwerking speelt ook een grote rol bij planvorming rondom grote ontwikkelingsprojecten als Scheveningen Haven, Rotterdamse baan, Nieuw Binckhorst en Westlandse Zoom, zeker nu gewijzigde omstandigheden door de financiële crisis hebben geleid tot ingrijpende wijzigingen in de planvorming.

Het nastreven van ambities voor een duurzame en vitale stad

Naast doelen zijn er ook ambities bij zowel Delfland als Den Haag, maar de financiële crisis heeft er voor gezorgd dat er weinig ruimte is voor eigen ambities op alle terreinen. Vooral op het gebied van waterkwaliteit en waterkwantiteit is het voor Delfland een uitdaging om aan de vastgestelde doelen

te kunnen voldoen. Aanvullend daarop zijn er gemeentelijke ambities op het terrein van bijvoorbeeld het vergroten van de (economische) waarde van het water en op het verder verbeteren van het rioleringsstelsel. Specifieke doelen voor een aantrekkelijke, duurzame stad zijn onder meer verwoord in de Nota Binnenwater (RIS 246304) en het Gemeentelijk Rioleringsplan (RIS 289287). Het Gemeentelijk Rioleringsplan heeft bovendien een hoofdstuk over stedelijk water in de brede zin, waarbij ook de kwaliteitsaspecten en de beleving van het water in de stad belicht worden. Deze ambities sluiten goed aan bij de ambities van Delfland voor waterbewustzijn en klimaatadaptatie, zoals verwoord in het coalitieakkoord en het Waterbeheerplan.

Het Haagse College van Burgemeester & Wethouders wil een duurzame en vitale stad realiseren.

Daarom is al sinds 2008 duurzaamheid een belangrijke pijler binnen de opeenvolgende Collegeprogramma's. Dat betekent dat er tijdens de planvorming van ruimtelijke ontwikkelingen ook aandacht is voor de belangen van toekomstige generaties, een gezonde natuur en milieu en vernieuwbare economische activiteiten. Duurzaam waterbeheer is hierin één van de manieren om de Haagse duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren. In het collegeprogramma van 2014 is daarbovenop de gebruiksfunctie van het water in de stad nader genoemd. Meer 'reuring' op het water!

Den Haag en Delfland zien ook een klimaatbestendige inrichting als manier om een duurzame, vitale stad te realiseren. Dit leidt ertoe dat de stad in de toekomst klimaat robuust is en mede daardoor leefbaar een aantrekkelijk blijft. We zetten hier nadrukkelijk op in.

Participatie

Een belangrijke recente focus, voor zowel Delfland als Den Haag, is het onderwerp participatie. Doordat we steeds meer naar de kleinste zwakke schakels in het watersysteem kijken, komen we bijna letterlijk ook steeds dichterbij de Hagenaars. Het veilig en beheersbaar houden doen we samen. Als overheden samen vóór de Hagenaars, maar steeds meer ook samen met de Hagenaars. Daar is de laatste jaren met name bij de aanpak van waterkwaliteitsknelpunten in Loosduinen en Mariahoeve al de nodige positieve ervaring mee opgedaan.

... en een programma

Met alleen een agenda is het niet mogelijk om gezamenlijk doelen en ambities na te streven. De agenda moet worden gevuld met concrete acties. Daarom is voor de komende jaren een programma op hoofdlijnen opgesteld.

Zowel Den Haag als Delfland concentreert zich hierbij op een efficiënte uitvoering van hun wettelijke taken en legt de nadruk op het klimaatbestendig maken van de stad. De Wateragenda zorgt voor afstemming en is een concreet plan dat, binnen de kaders van de beschikbare middelen, het voorgestelde programma (bijlage 'Programma 2016 en verder') kan waarmaken.

2. Doelen en ambities

Den Haag en Delfland willen een duurzaam, schoon, gezond en veilig Haags watersysteem en een vitale en aantrekkelijke leefomgeving realiseren. De lange-termijn-doelstelling voor het Haagse waterbeleid luidt daarom als volgt:

Het realiseren van een duurzaam, schoon, veilig en gezond watersysteem, dat bijdraagt aan een aantrekkelijke en veilige (leef)omgeving, waar bewoners, bedrijven en bezoekers van Den Haag op een bewuste manier mee omgaan.

Deze doelstelling is een voortzetting en uitbreiding van de doelstelling van het Waterplan 1998-2012, waarin schoon, helder water met een diversiteit aan planten en dieren centraal stond. Het watersysteem moet nadrukkelijk ook goed en veilig functioneren. De doelstelling is een brede vertaling van de algemene gemeentelijke ambitie richting een schoon, heel en veilig Den Haag.

De langetermijndoelstelling is onder te verdelen in vier beleidsdoelen:

- 1. Duurzaam schoon en gezond water:** het Haagse watersysteem is uiterlijk in 2027, (doeljaar voor de KRW), chemisch schoon en gezond én ecologisch robuust ingericht.
- 2. Aantrekkelijk water:** het Haagse watersysteem is zodanig ingericht dat de burgers en bezoekers van Den Haag de stad een aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving vinden. De wateropgave wordt daarom in samenhang met andere maatschappelijke opgaven als ruimtelijke ordening, recreatie, cultuurhistorie en economie uitgewerkt.
- 3. Veilig en beheerst water:** veilige waterkeringen langs de kust en goed doorstroombare boezemkanalen houden overtollig water 'van de straat'. In 2027 voldoet het gehele beheersgebied van Delfland aan de gestelde beschermingsnormen. Er is dan voldoende bergings- en afvoercapaciteit in zowel oppervlaktewater als riolering om wateroverlast in bijna alle gevallen te voorkomen.
- 4. Bewust van Haags water:** Haagse burgers waarderen het water in hun directe leefomgeving. Burgers en bezoekers van de stad weten welke bijdragen zij kunnen leveren aan het bereiken en in stand houden van een duurzaam schoon, gezond en veilig Haags watersysteem.

Deze beleidsdoelen zijn niet nieuw binnen het waterbeheer. Maar Den Haag en Delfland willen deze doelen nadrukkelijk koppelen aan duurzame oplossingen voor waterbeheer in de stedelijke omgeving. In een stad als Den Haag, met zijn beperkt beschikbare ruimte, is dat niet altijd eenvoudig. De beleidsdoelen zijn dan ook alleen te bereiken als alle wateropgaven in samenhang met (ruimtelijke) opgaven op andere beleidsterreinen worden opgepakt.

Naast duidelijke doelen hebben we ook ambities die zich moeilijk concreet laten maken. In de afgelopen jaren is, mede doordat de financiën onder druk stonden, de ambitie vaak aangeduid met termen als 'niet slechter', 'standstill', 'doelmatig'. In de meer recente plannen is al een verandering van toon te zien. De komende jaren zal deze toon verder veranderen. Het water moet nog veiliger, nog schoner, nog mooier en vooral nog leuker.

2.1. Duurzaam schoon en gezond water

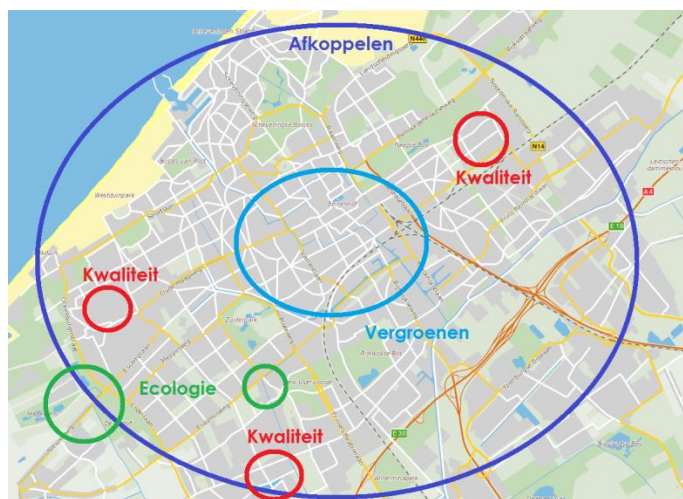
Het Haagse water is de laatste jaren steeds schoner geworden. Sterk vervuild water komt vrijwel niet meer voor. Toch bevat het water nog altijd meer fosfaat, stikstof, koper en zink dan bijvoorbeeld de KRW doelstellingen aangeven. Er moet dus vóór 2027 nog het een en ander gebeuren om aan de ambitie van duurzaam schoon en gezond water te voldoen. Veroorzakers zijn onder andere de landbouw, activiteiten in de stad, nalevering uit de ondergrond en aanvoer vanuit omliggend gebied. Delfland draagt zorg voor een goede waterkwaliteit middels onderzoek en uitvoering van verbetermaatregelen en onderhoud, maar ook via het verlenen van vergunningen (bij lozingen), handhaving en voorlichting. Den Haag draagt bij door rioleringsmaatregelen, gericht afkoppelen en goed beheer van (natuurvriendelijke) oevers. Voor een structurele aanpak is ook landelijk beleid onmisbaar, bijvoorbeeld op het gebied van bouwmaterialen en bestrijdingsmiddelen.

Den Haag en Delfland zetten zich in voor duurzaam schoon en gezond water door het oppervlakte- en grondwater schoon te maken en te houden, door veilig zwemwater te bieden en door een deel van de watergangen en oevers ecologisch in te richten.

Voor waterkwaliteit ligt de focus op het behalen van de chemische en ecologische doelen van de KRW in 2027. Daarnaast ligt de nadruk op het versterken van de ruimtelijke kwaliteit, met name bij lokaal (niet-KRW) water. In de periode tot 2021 wordt binnen Delfland 32 hectare natte ecologische zone aangelegd. Dit wordt aangelegd in logische structuren en zoveel mogelijk verspreid over het oppervlak van Delfland. Dit betekent dat er ook binnen Den Haag een zoekopgave ligt, waarbij momenteel gezocht wordt naar ruimte rond Madestein en nabij de Erasmusweg. In de bestuursovereenkomst Schoon en Gezond Water is afgesproken hoe hierin samen te werken. Uitgangspunt binnen het stedelijk gebied is hierbij mede de versterking van de ecologische hoofdstructuur, die is vastgelegd in de Nota stedelijke ecologische verbindingzones in Den Haag 2008-2018.

In voorgaande jaren zijn drie knelpunten in de waterkwaliteit in kaart gebracht in Mariahoeve, Wateringseveld en Loosduinen. Met beheermaatregelen (doorspoelen, opschonen van watergangen), bij werken aan het riool of bij aanpassingen in de openbare ruimte wordt bekeken of het mogelijk is de situatie verder te verbeteren. Bovendien worden maatregelen zoals afkoppelen, aanleg van grotere duikers en het treffen van doorspoelvoorzieningen uitgevoerd om de kwaliteit duurzaam te verbeteren. Er wordt voor de gehele stad gestreefd naar nog doelmatiger samenwerken bij onderhoud en beheer van het water.

Binnen het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2020 werkt de gemeente aan het verbeteren van de functionaliteit van het rioleringsstelsel. Hierbij wordt ook het milieuhygiënisch functioneren meegenomen. In dit kader wordt bijvoorbeeld jaarlijks 4 hectare verhard oppervlak afgekoppeld, bij voorkeur door te ontstenen en vergroenen.

2.2. Aantrekkelijk water

Schoon en mooi water in de stad heeft voor iedereen belevingswaarde. Voor de een is water rustgevend, voor de ander is water juist een ideale plek om actief bezig te zijn door erin te varen, te zwemmen, te vissen of erlangs te fietsen en te wandelen. Of water mooi is, of niet, is een kwestie van persoonlijke smaak. Bewoners, bedrijven en bezoekers zullen dus verschillende meningen hebben over wat aantrekkelijk is. Den Haag en Delfland zijn benieuwd naar die mening en willen belanghebbenden actief betrekken bij het realiseren van aantrekkelijk water in de stad.

Waterbeheer en de inrichting van de openbare ruimte zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Duurzaam waterbeheer hangt nauw samen met het gebruik van het water en van het land eromheen. Dit gebruik kan ook leiden tot waterproblemen. Meer verharding kan bijvoorbeeld leiden tot wateroverlast. Het op een andere manier inrichten van diezelfde kan ook juist bijdragen aan het verminderen van de kans op wateroverlast en kan bijdragen aan het aantrekkelijk maken en houden van de stad. Om de kracht van het watersysteem nog beter te benutten, is het wenselijk om het water waar mogelijk op een aantrekkelijke wijze in de openbare ruimte te integreren, zoals recent nog is gebeurd met het openmaken van de gracht bij de Noordwal/Veenkade. Daarom wordt de dialoog met de bewoners van de stad gestart om samen met hen een mening te vormen over wat 'aantrekkelijk water' is.

Het realiseren van 'aantrekkelijk water' heeft een relatie met het realiseren van 'duurzaam schoon en gezond water'. De aanleg van natuurvriendelijke oevers vergroot de aantrekkelijkheid van het Haagse watersysteem voor bewoners en bezoekers. Het realiseren van 'aantrekkelijk water' is verder het creëren van recreatieve voorzieningen op en langs het water. Den Haag wil bovendien de cultuurhistorische waarde van het grachtenstelsel benadrukken door bijvoorbeeld rondvaartorganisaties meer ruimte te geven om bezoekers door de stad te leiden. Zo wordt in belangrijke mate bijgedragen aan de waterbewustheid van inwoners en bezoekers.

De gemeentelijke Nota Binnenwater omvat een meerjarig actieprogramma voor de gemeente om orde op zaken te stellen, om recreatieve mogelijkheden voor het gebruik van het binnenwater te vergroten, ruimte te bieden aan economische activiteiten en om de zichtbaarheid van het water te vergroten. De komende jaren ligt de nadruk op het ontwikkelen van het recent beschikbaar gekomen vaargebied, achter de in 2015 doorvaarbaar gemaakte Dr. Kuyperdam.

In praktische zin wordt de mogelijkheid voor passanten om Den Haag te bezoeken verder verbeterd door de aanleg van passantenplekken en komt er een goede nautische invulling van de waterbergingen die recent zijn aangelegd in de Binckhorst. Ook wordt gewerkt aan de bereikbaarheid van de stad via water. Er wordt bijvoorbeeld gezocht naar het -op een voor gebruikers én de ecologie verantwoorde wijze- bevaarbaar maken van de Rijnwatering voor gemotoriseerde recreatievaart.

2.3. Veilig en beheerst water

Veilig en beheerst water is in de ogen van Den Haag en Delfland meer dan het realiseren van betrouwbare waterkeringen langs de kust. Het gaat ook om veilige kades in de stad en om voldoende bergingscapaciteit in oppervlaktewater en riolering, zodat wateroverlast in de stad zoveel mogelijk wordt voorkomen. Omdat veiligheid en beheersbaarheid ook op de lange termijn gewaarborgd moet blijven is ook 'klimaatadaptatie' een thema dat nadrukkelijk op deze agenda staat.

De kustverdediging moet voldoende bescherming bieden tegen het water van de Noordzee. In Nederland is afgesproken dat onze kust bestand moet zijn tegen calamiteiten die eens in de tienduizend jaar kunnen voorkomen.

Maar niet alleen de zee bedreigt de stad. In 1998, 2001 en 2010 heeft onze regio te kampen gehad met wateroverlast als gevolg van hevige neerslag. Ook delen van Den Haag werden daardoor getroffen. Het watersysteem kon toen de grote hoeveelheid neerslag nauwelijks verwerken. Belangrijke oorzaken daarvan zijn de toenemende bebouwing, meer wegen en relatief weinig open water. Een vroegtijdige inbreng van het waterbelang in de beginfase van de ruimtelijke planvorming is dan ook belangrijker dan ooit.

Den Haag wil graag bekend staan als 'Wereldstad aan zee' waar het goed wonen, werken en recreëren is. De ligging aan zee is een belangrijke trekpleister voor bewoners en bezoekers, maar brengt ook het risico van overstromingen met zich mee.

'Veilig water' bereiken we als de kustbescherming op orde is. Met de aanleg van de nieuwe boulevard, grote zandsuppleties op het strand en het opspuiten van de Zandmotor is geborgd dat de regio ook in de toekomst voldoende beschermd is tegen de zee. Ook bij toekomstige opgaven wordt gezamenlijk verkend, ook met het Rijk, wat de beste manier is om de haven en het achterland beschermd te houden. 'Veilig water' gaat ook om het ophogen en versterken van de dijken en kades in het binnenland. Tot 2020 moet een aantal kades worden opgehoogd, waarbij het de intentie is om de versterkingen en ophogingen zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de bestaande functies en onnodige hinder te vermijden.

'Beheerst water' bereiken we door het water in de stad, rekening houdend met klimaatveranderingen, voldoende ruimte te bieden. Het water- en rioleringssysteem voldoet grotendeels aan de norm en waar zich kans voordoet om knelpunten te verhelpen, moeten we die benutten. Door het creëren van voldoende bergingscapaciteit wordt de kans op calamiteiten zo klein mogelijk gemaakt. Het uitbreiden van de waterbergingscapaciteit moet altijd op een verantwoorde en soms op innovatieve wijze gebeuren. Het nieuw aan te leggen Molenvlietpark, in de 'oksels' van de Rotterdamsebaan, is hiervoor het meest aansprekende voorbeeld. Hiermee verwachten we dat een deel van de stad zeker tot 2050 voldoende weerbaar is tegen de verwachte klimaatveranderingen.

2.4. Bewust van Haags water

Den Haag en Delfland zijn van mening dat de beleidsdoelen van deze wateragenda alleen haalbaar zijn als de bewoners, bezoekers en bedrijven van de stad daar ook een bijdrage aan leveren. Ieders gedrag heeft immers invloed op de kwaliteit en beleving van water. Afval weggooien op straat, auto's wassen in afgekoppeld gebied, afvalwater lozen, steeds meer stenen in de tuin, maar ook hulp bij het onderhouden en het schoonvissen van stukken van watergangen. Om als partijen het thema als 'participatie' te kunnen nastreven is het nodig dat een ieder zich bewust is van het belang van het water in de stad.

Haagse inwoners weten meestal wel hoe het water in hun wijk er uit ziet, maar zijn zich vaak onvoldoende bewust hoe ze zelf kunnen bijdragen aan het waterbeheer in hun directe leefomgeving. Den Haag en Delfland willen daarom luisteren naar de ideeën van burgers, bezoekers en bedrijven én hen proactief voorlichten over het Haagse watersysteem. Wij verwachten dat bewoners, bedrijven en bezoekers zich daarna bewuster zijn van het water in hun leefomgeving en er zorgvuldiger mee zullen omgaan.

Waterbewustzijn gaat om hoe mensen water in hun omgeving beleven en ermee omgaan. Om bewustzijn te creëren moet je mensen zien te raken. We gaan dan ook op zoek naar die verhalen waaruit het belang van het voorkomen van wateroverlast blijkt. De meest effectieve manier is om de kracht en energie van inwoners en andere partners te gebruiken. We laten de initiatiefnemers zelf hun verhaal vertellen en hun mogelijke bijdrage aan het bereiken van een duurzaam schoon, aantrekkelijk en veilig watersysteem toelichten. Wij ondersteunen deze ambassadeurs en stimuleren ze hun eigen social network in te zetten. Via onze mediakanalen en -contacten bieden we ze een podium om zo een breder publiek te bereiken. En om andere mensen aan te sporen ook bewust met water en de keringen om te gaan.

Communicatie en informatie-uitwisseling zijn belangrijk voor het welslagen van deze wateragenda. Naast communicatie is ook handhaving een instrument om het bewustzijn bij burgers en bedrijven te vergroten.

Belangrijk is dat in eerste instantie proactief de juiste voorlichting wordt geven om overtredingen te voorkomen. Den Haag en Delfland willen bewoners en bedrijven op deze manier informeren over de kwetsbaarheid van het watersysteem en hen zo aansporen om te wonen, werken en leven met aandacht voor het milieu.

Aanvullend daarop willen we mensen in de stad ook stimuleren. Door hun directe betrokkenheid beschikken bewoners en bedrijven vaak over grote daadkracht, die zeker in de mazen van het waternetwerk een belangrijke factor van verbetering kunnen betekenen. Bij de aanpak van waterkwaliteitsknelpunten wordt hier al ervaring mee opgedaan. Betrokken bewoners beplanten en beheren kleine stukjes watergang, 'watertuinen', van waaruit de hoop is dat een rijkdom aan planten en dieren zich geleidelijk kan gaan verspreiden over de gehele stad. Bovendien worden met betrokken groepen burgers in de zijlijn van het Gulden Klinker-project ook zogenaamde waterconvenanten afgesloten. Bewonersgroepen en bijvoorbeeld volkstuinverenigingen bieden zo een helpende hand bij het extra schoon houden van een hoekje van het water.

Niet alleen bij het steunen van ecologische doelen, maar ook bij het goed omgaan met regenwater is een duidelijke rol voor de stad weggelegd. Zo'n 60% van het verharde oppervlak is particulier en een groot deel daarvan watert af op de riolering. We willen gezamenlijk een goed begin maken met het ontstenen en bij voorkeur meteen vergroenen van de stad. Gezamenlijk als overheden, maar vooral ook gezamenlijk met iedereen in de stad. Participatie is hierbij geen toverwoord, maar een vanzelfsprekendheid.

Rioolles voor basisscholieren

Maar uiteindelijk blijft ook de standaard handhaving met het 'bonnenboekje', zoals in het kader van de Verordening op de Binnenwateren of de Waterwet (voorheen de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren) noodzakelijk. Hierbij gaat het om bijvoorbeeld afval uit boten, olielozingen of verkeerd gebruik van materialen. Door zorgvuldige communicatie zal de preventieve werking van handhaving zoveel mogelijk worden benadrukt. Dit zorgt ervoor dat andere overtreders de mogelijke gevolgen van hun handelen of nalaten beter onder ogen zien.

3. De samenwerking

De Wateragenda Den Haag is geactualiseerd om een nieuw kader ('kapstok') te bieden voor de uitvoering van plannen en projecten gebaseerd op nieuwe inzichten en verwachte ontwikkelingen. Om inzicht te geven welke projecten en initiatieven dat zijn, wordt een programma bijgehouden, dat jaarlijks geactualiseerd wordt. Dit programma is in de bijlage weergegeven. Al deze projecten vallen onder een of meerdere doelen die Den Haag en Delfland gesteld hebben. Door samen te werken worden deze doelen goedkoper, sneller en met betere kwaliteit gerealiseerd.

Organisatie

De Wateragenda geeft slechts een kader en doelstellingen waarbinnen de genoemde projecten uitgevoerd worden en heeft geen invloed op de projecten zelf. Wel vindt er, naast de dagelijkse projectmatige afstemming, ook op reguliere basis afstemming plaats tussen Den Haag en Delfland over de voortgang van de projecten. Alle onderwerpen die in de samenwerking tussen Den Haag en Delfland van belang zijn worden in een regelmatig terugkerend Ambtelijk- en Bestuurlijk Overleg besproken. Daarin wordt ook de voortgang van dit programma behandeld. Ter voorbereiding op dat bestuurlijk overleg, en op momenten dat het nodig is, wordt bovendien een ambtelijk overleg georganiseerd. Hierin wordt op managementniveau met elkaar gesproken.

Aanvullend daarop is vanuit de Visie Toekomstbestendig Haags Water het Waterkansenteam opgericht. Ambtenaren van Den Haag en Delfland hebben hierin de taak om te zoeken naar kansen voor water en klimaat binnen projecten en ontwikkelingen in Den Haag. Het team biedt hierbij procesmatige en inhoudelijke ondersteuning aan, zowel bij initiatieven vanuit de eigen organisaties als bij plannen van derden.

Communicatie

Communicatie maakt onderdeel uit van elk onderwerp uit het programma. De focus is hierbij gericht op het bekend maken van de start van projecten, het tonen van de resultaten ervan en het delen van ervaringen. Doel hiervan is mensen bewust te maken van de watertaken van Den Haag en Delfland, en om draagvlak te krijgen voor onze projecten. Per project wordt bepaald op welke manier de communicatie het beste vormgegeven kan worden en wie de passende woordvoerder is.

Daarnaast zien Den Haag en Delfland grote waarde in het stimuleren van de betrokkenheid van inwoners en organisaties in de stad en het creëren van waterbewustzijn. Meer kennis over het water, zal ervoor zorgen dat meer mensen waterbewust worden en bij de uitvoering betrokken raken. Hiervoor zijn we aangesloten op initiatieven als Operatie Steenbreek en een City Deal Klimaatadaptatie met diverse andere steden. Specifiek bekijken we hoe we maatregelen bij woningcorporaties kunnen stimuleren.

Financiën

Voor het uitvoeren van watertaken, projecten, activiteiten en maatregelen door Den Haag en Delfland is geld en capaciteit nodig. Voor een deel van de genoemde projecten, activiteiten en maatregelen is in het verleden al budget vrijgemaakt. Voor de overige projecten, activiteiten en maatregelen geldt dat de budgettering plaatsvindt met inzet van eigen menskracht en via reguliere budgetten binnen de gemeente Den Haag en via de programma's en reguliere budgetten binnen het Hoogheemraadschap van Delfland.

De omvang van het reguliere beheerbudget is voor de gemeente Den Haag op jaarbasis ca. € 38 miljoen euro (waarvan ca. € 35 miljoen voor de rioleringstaak en € 3 miljoen voor het beheer van de grachten en vaarten). Het hoogheemraadschap van Delfland heeft beheerbudgetten voor watergangen in haar hele beheersgebied die ongeveer € 7 miljoen bedragen. Een proportioneel deel hiervan wordt ingezet voor de regio Den Haag.

Bijlage: Programma 2016 en verder

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
1	Afkoppeltempo verhogen; motie rvb 2016.1	DH	Afkoppelen zoveel mogelijk door ontharden (ontstenen en vergroenen) van de stad.	Kansen voor ontstening.	31-12-2016							
2	Nieuw GRP: afkoppelen	DH	Afkoppelen van verhard oppervlak van het gemengde rioleringsstelsel 4 ha per jaar	Verlagen van de belasting van het rioolstelsel	doorlopend							
3	3Di herberekening van de riolering	DH	Als project binnen het Netwerk Afvalwaterketen Delfland samen met omliggende gemeenten en in relatie tot de afvalwaterstudie Den Haag e.o. en het watersysteem	Inzicht in het gezamenlijke gedrag van riolering én grachten	1-3-2017							
4	Hemelwatervisie/strategie Den Haag	DH	Gebiedsgerichte visie op de mogelijkheden in de omgang met regenwater binnen het GRP.	Verankerd in het GRP (hoofdstuk 4)	31-1-2016							
5	Uitwerking visie Toekomstbestendig Haags Water	DH	Zorgen dat het watersysteem van Den Haag tegen klimaatveranderingen bestendig blijft door alle (ook kleine) kansen te benutten die zich in de stad voor doen.	Goed meenemen van de watervragen in de RO is 'standaard'	doorlopend							
6	Ontwikkeling Noordelijk Havenhoofd Scheveningen Haven (incl. Beach City)	DH	Rondom de haven is sprake van een groot aantal ruimtelijke ontwikkelingen, mede in relatie tot vrije ruimte zeewering.	Veilig wonen en werken in/rond de haven	onbekend							
7	Recreatiegebied Madestein (Oostmadeplas, Plas Madestein) herinrichten	DH	Met de ontwikkeling van Vroondaal wordt ook het recreatiegebied Madestein ingepast in het nieuwe landschapspark.	Bergingsopgave Madepolder ingepast en KRW opgave verkend.	31-12-2018							
8	Bewustwording vergroten	DH	Via Operatie Steenbreek, het Waterkansenteam en vanuit de City Deal Klimaatadaptatie wordt gecommuniceerd over het belang van water.	Bewoners en bedrijven nemen zelf watermaatregelen	doorlopend							
9	Herinrichting Bosbeek	DH	Onderdeel discussie NW Hoofdroute, verbreding beek, vergroten soortenrijkdom bosbestand, aanpassen watertoevoer.	Volledig natuurvriendelijk ingerichte middenloop van de Beek	31-12-2017							
10	Uitvoering Bestuursovereenkomst Schoon en gezond water 2015-2021	DH/HHD	Uitvoering van in de overeenkomst genoemde zaken (zie bijvoorbeeld de acties 4, 8, 25, 26 en 34)	Schoon en gezond water	31-12-2020							

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
11	Zoekopgave voor natte ecologische zones (NEZ) in Den Haag	HHD	In de periode tot 2021 wordt binnen Delfland 32 hectare natte ecologische zones aangelegd, in logische structuren en zoveel mogelijk verspreid over geheel Delfland	Den Haag is ecologisch sterker verbonden met de rest van Delfland	doorlopend							
12	Voortzetting samenwerking met andere partners	HHD/DH	samenwerkingsverbanden met derden ; bv het Netwerk Afvalwaterketen Delfland, de Community of Practise Klimaatadaptatie, het kennisnetwerk Waternatuur en de regionale Watertafel.	Hechte (regionale) banden	doorlopend							
13	Duiker Laan van Meerdervoort	DH	Aanleg nieuwe duiker en hergebruik bestaande leiding als bergbezinkleiding. Voorbeeld slim combineren.	Grotere bergingscapaciteit riool en robuuster watersysteem.	1-6-2017							
14	Waterkwaliteitsknelpunten Mariahoeve, Wateringseveld en Nieuw Waldeck	HHD	Aanleg fontein King Olivereiland, pilot ontharding openbare ruimte Mariahoeve, watertuinen en toevoer schoon water uit Rijnland naar de Schenkzone.	Schoner en ecologisch gezonder water.	1-4-2017							
15	Evaluatie effecten grote evenementen op waterkwaliteit en ecologie	HHD	Beoordeling van monitoringsresultaten van vóór, tijdens en na het WK Beachvolleybal in juni 2015.	Randvoorwaarden voor toekomstige evenementen.	1-10-2016							
16	Beschoeiingen (oeverinrichting aanpassen)	DH	Bij het reguliere vervangingswerk aan beschoeiingen op kleine schaal nieuwe natuurlijke en natuurvriendelijke oevers inpassen.	Jaarlijkse toename van het aantal m1 natuurlijke oevers.	doorlopend							
17	Nieuwe onderhoudsbestekken	HHD	Zorgvuldig omgaan met ecologische waarden in het water bij de uitvoering van (onderhouds)werkzaamheden.		1-1-2017							
18	Warmterivier Scheveningen	DH	Winning van warmte uit het effluent van de rioolwaterzuivering Houtrust.	Warmtelevering aan de omgeving	onbekend							
19	Molenvlietpark	DH	Aanleg van een calamiteitenberging in combinatie met werkzaamheden ten behoeve van de Rotterdamsebaan.	Nieuw ingericht Molenvlietpark met waterberging en natuurvriendelijke oever	1-1-2020							

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	Klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
20	Nieuwe Watersysteemanalyses	HHD	Polder Oostmade (2016), Oud- en Nieuwe Wateringveldschepolder, Wippolder (2017).	Inzicht in het functioneren van het lokale watersysteem	31-12-2016							
21	Meerjarenprogramma Kunstwerken	DH	Diverse kademuuren en bruggen in de singelgracht worden vervangen, er moet voldoende aandacht/afstemming blijven voor potentiële doorstroombelastingen.	Bestaande afvoercapaciteit van de grachten blijft minimaal gehandhaafd	doorlopend							
22	Ophoging kade Carel Reinierskade en Marlot	HHD	Naar aanleiding van promotor toetsing Delfland en Doorstroomstudie Boezem.	Veilige kades	1-6-2016							
23	Wegen op kades	HHD	Op diverse kades die mogelijk opgehoogd/versterkt moeten lopen wegen. Onderzocht wordt hoe hier mee om te gaan en om bij uitvoering overlast te beperken	Veilige kades	doorlopend							
24	Casus Scheveningen haven toetsing normering waterkeringen	HHD	Vooruitkijken en verkennen van mogelijkheden in het kader van toekomstige toetsing van de waterkering (die op z'n vroegst in 2018 plaatsvindt).	Organisatie van een atelier.	01-07-2016							
25	3Di inzetten voor veiligheid regio	DH	3Di-rioleringsmodel voor wateroverlast in de openbare ruimte inzetten om de veiligheidsregio te ondersteunen	Scherper beeld bij calamiteiten.	31-12-2017							
26	Visbeleid en maatregelen	DH	Haagse Hengelsportvereniging monitort de visstand en stelt via het Visplatform Den Haag verbetermaatregelen voor.	Verbeterde visstand.	doorlopend							
27	Extra verversing Westboezem	HHD	Optimalisatie in hoeveelheden en sturing van grote hoeveelheden schoon inlaatwater.	Waterkwaliteitsverbetering.	onbekend							
28	Voorzetting Nota Binnenwater	DH	Verdere inzet op het vergroten van de belevingswaarde van het Haagse water. Nadruk op de verbinding met Scheveningen.	Diverse acties gereed.	31-12-2018							
29	Educatie scholen	DH	Aquamarijn Blauw, leskisten basisonderwijs.	Geupdate onderwijsinstructies	doorlopend							

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	Klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
30	Monitoring riooloverstorten in Den Haag	DH	Knelpunten worden doorgerekend middels 3Di.	Blijvend inzicht in potentiële risico's voor de waterkwaliteit	doorlopend							
31	Uitbreiding vaarroutes	DH	Rijswijk en Den Haag onderzoeken de mogelijkheid om de Rijnwatering geschikt te maken voor doorvaart met sloepen	Veilig bevaarbare vaart.	1-5-2017							
32	Zwemwaterfunctie Oostmadeplas	DH	Onderzoek naar de zwemwaterfunctie in het licht van de ontwikkelingen in en rond het recreatiegebied Madestein	Duidelijkheid over de toekomst van zwemmen in de Oostmadeplas	1-1-2018							